

אלחנן האפיפיור

(תרגום לעברית של הסיפור מתוך מהדורת באזל של המעשה בוך, 1602) *

המעשה קרה בימי רבי שמעון הגדול. הוא ישב במייניץ, וזה ידוע לכל אחד. וכן היה מוכר היטב ביתו, ובו שלוש המראות הגדולות. הוא ראה בהן כל מה שהתרחש וגם מה שעתיד להתרחש. כן היה שם מעיין למראשותיו, שנבע מתוך בית־החיים שבמייניץ. הוא היה אדם גדול, והיה לו בן ושמו אלחנן, שהיה עדיין ילד קטן מאד. והנה קרה פעם, שגויית־השבת עמדה להסיק (את התנור) בשבת, כפי שהיה נהוג. הגוייה נטלה את הילד בזרועותיה והסתלקה איתו. הנערה המשרתת בבית לא חשדה בדבר. היא חשבה, שהגוייה תחזיר את הילד כלעומת שלקחה אותו. הגוייה הסתלקה עם הילד כאשר כולם היו בבית־הכנסת, והלכה עימו ואף משם הביאה אותו לשמד. היא חשבה, שהנה היא מקריבה קורבן, מאחר שבימים ההם החשיבו מאד את השמד (המרת דתם של ילדים יהודים).

כאשר הרבי שמעון הגדול שב מבית־הכנסת לביתו, הוא לא מצא את הנערה המשרתת בבית, מפני שהיא רצה בעקבות הגוייה, אלא שלא הצליחה להשיג אותה. וכך לא מצא רבי שמעון בבית את הנערה המשרתת, ואף לא את ילדו. והנה חזרה פתאום המשרתת וזעקה וזעקה רמה מאד. הגדול שאל אותה מפני מה היא זועקת. היא אמרה לו: "רבי חביב, בעוונותינו הרבים נטלה גויית־השבת את הילד והסתלקה עימו. אך איני יכולה לדעת לאן היא נעלמה איתו. ובכן, אני בעצמי הלכתי לחפש את הילד – אך אין קול ואין עונה. הילד איננו". הרבי פרץ ביללה מרה על ילדו האהוב, כפי שאפשר לשער. ולא ניתן היה להשיב את הילד. צם (הרבי) יומם ולילה, אבל הקרוש־ברוך־הוא הסתיר ממנו היכן נמצא הילד.

הילד הרחיק אפוא לכת, והכמרים חינכו אותו עד כי הפך למלומד גדול, שכן את שכלו הוא ירש מר' שמעון הגדול. הוא הלך מבית־ספר גבוה לבית־ספר גבוה ממנו עד שהגיע לרומא. הוא למד ברצינות כל מיני לשונות, והיה לחשמן ברומא. שמעו הלך לפניו כה רחוק, עד כי לא היה עוד מה להוסיף (על שבחיו). הוא היה מכובד מאד ואף יפה־תואר.

בסופו של דבר קרה, שהאפיפיור מת, והצעיר – הודות לחריפותו הרבה

* במהדורה המתורגמת לאנגלית של משה גאסטר (פילאדלפיה 1934) נמצא הסיפור בכרך השני, סיפור מס' 188, עמ' 410-418.

וידיעותיו הרבות בכל הלשונות – נתמנה לאפיפיור. והוא ידוע ידע, שהוא יהודי במוצאו, ובנו של רבי שמעון הגדול ממיינץ. אך הוא הצליח מאד, ועל כן נשאר בין הגויים וחשב בליבו: אני אדאג להביא פעם את אבי ממיינץ לרומא. הוא כתב מכתב להגמון של מיינץ בתוקף סמכותו כאפיפיור (ודרש ממנו), שיאסור על היהודים לקיים את השבת ולימול את בניהם, ואף יאסור על כל אשה ללכת לטבילה. היטיב האפיפיור לחשוב: עכשיו ישלחו את אבי לכאן, כדי לתקן את כל הדברים האלה. וכך אמנם קרה.

כאשר הטילו מטעם ההגמון את הגזירה, השתדלו מאד היהודים אצל ההגמון (לבטל אותה). ואז הראה להם ההגמון את המכתב מרומא, מן האפיפיור. עליהם להשתדל (אפוא) אצל האפיפיור. כלום היה משהו במצב גרוע ממצבם של היהודים המסכנים? הם עשו תשובה, הרבו בתפילה וחילקו צדקה, והחליטו שרבי שמעון הגדול ועימו עוד שני רבנים יצאו לרומא להשתדל אצל האפיפיור. אולי יעשה הקדוש־ברוך־הוא נס.

אף על פי כן הם ערכו לילדים ברית־מילה בסתר. הם קיבלו מן ההגמון רשות לעשות את זה, אך (התחייבו) לשמור את הדבר בסוד.

קמו אפוא (השליחים) ונסעו, עד שהגיעו לרומא, אל האפיפיור. עם בואם הם הודיעו ליהודים (ברומא) והסבירו להם את דבר הגזירה. כאשר (יהודי רומא) שמעו זאת, הם התפלאו מאד ומאד, שאין האנשים זוכרים אפיפיור טוב יותר ליהודים. הוא לא יכול כלל להיות בלי יהודים, ובמחיצתו נמצאים בסוד יהודים החייבים לשחק איתו שחמט. הם גם לא שמעו מאומה על הגזירה. מקורה לא חייב להיות (בצו) האפיפיור. זה בוודאי ההגמון עצמו עשה. ואז הראה רבי שמעון הגדול את מכתב האפיפיור ואת חתימתו, והיהודים אמנם נאלצו להאמין.

הם אמרו: "אין זאת אלא, שדבר עבירה התרחש אצלכם בגרמניה". וגם הם עשו תשובה, התפללו וחילקו צדקה, והפרנסים הלכו אל החשמן ברומא, שאותו הכירו, וביקשו להשתדל מאד. הוא אמר: "המכתב כתוב במו ידיו של החשמן (צ"ל האפיפיור) אל ההגמון של מיינץ, כך שאני איני יכול הרבה לתקן". בכל זאת הוא הבטיח לעשות את המירב האפשרי, והציע ליהודים להגיש מכתב בקשה לאפיפיור, שהוא ברצון יעביר אותו לידו ויראה מה ניתן לעשות כדי לתקן. הוא יעשה את המירב בקשר לכך.

כתבו אפוא היהודים מכתב בקשה והעבירו אותו לאפיפיור. וכאשר האפיפיור קרא את מכתב הבקשה, הוא מיד היטיב להסיק מהו מצב העניינים. הוא ציווה על היהודים להופיע לפניו אישית. רבי שמעון הגדול התייצב לפני החשמן הראשי והציע לו שוחד למען שיביא אותו אישית אל האפיפיור. החשמן הציג את היהודים: "כאן נמצאים היהודים ממיינץ. הם נרעשים ומבקשים לראות את פניו אישית".

ובכן החליט (האפיפיור), שהקשיש בין כולם יתייצב לפניו. ר' שמעון הגדול היה גבר נאה, כמוהו כמלאך ה' צבאות. מיד עם כניסתו פנימה הוא כרע על ברכיו. למעלה ישב האפיפיור ושיחק שחמט עם חשמן אחד. בראותו את ר' שמעון הוא נבהל מאד מאד וביקש ממנו לקום ובינתיים לשבת, עד אשר הוא יסיים את המשחק. הוא מיד הכיר את אביו בעוד שהאב לא הכירו.

כאשר הוא גמר לשחק, הוא שאל (את רבי שמעון) מה בקשתו. הגדול השיב לו בבכי ובזעקות, וביקש שוב לכרוע לפני האפיפיור. האפיפיור לא רצה לטבול את זה, וכך אמר: "את בקשתך שמעתי היטיב. (הגיעו אלי) מכתבים מזורים ממיינץ, שאילצו אותי לצוות את האיסורים".

להלן החל האפיפיור לדבר אליו דברי פלפול, וכמעט ניצח בדברים, חס ושלום, את רבי שמעון הגדול. וזה אמנם הפליא (את ר' שמעון), שבעל שכל (חריף) כזה אמנם נמצא בין הגויים, הם נשארו ביהוד כמעט חצי יום, עד אשר האפיפיור אמר: "מלומד חביב שלי, אני מיטיב להבחין שאתה תלמיד-חכם גדול, אחרת היהודים לא היו שולחים אותך. כל יום נמצאים כאן אצלי יהודים. הם משחקים איתי שחמט. שחק גם אתה איתי. ענייך לא יעשה גרוע יותר". ואמנם היה רבי שמעון אמן במשחק השחמט, ולא היה דומה לו בכל העולם (ואף על פי כן) ניצח אותו האפיפיור.

זה היה בעיני הגדול לפלא גדול. והם חזרו לדבר על ענייני אמונה. רבי שמעון שמע מפיו דברי חריפות, וזה הפליא אותו ביותר. לבסוף הוא התאונן באריכות והגיש לפניו (שוב) את בקשתו. ואז ציווה (האפיפיור) על כל החשמנים להתרחק, ונפל על צווארי (ר' שמעון) כשעיניו זולגות דמעות לזהות וכך קרא: "אבא זקן ויקר, כלום אינך מכיר אותי?". השיב האב: "כיצד מכיר אותך, את חסדך המלכותי?". ואז אמר האפיפיור: "אבא זקן ויקר, כלום לא אבד לך פעם בן?". הגדול שמע את דבריו ונבהל, ואז אמר: "אמנם כן". ואז אמר האפיפיור: "אני הוא בןך אלחנן, הבן שאבד לך בעטייה של גויית-השבת. מהי העבירה (שבגללה נענשת) או מה מקורה – אינני יכול לדעת. אני חושב, שה' יתברך רצה שזה יהיה כך. על כל הוצאתי את הגזירה מתוך ציפייה, שאתה תבוא אלי בעצמך (לבטלה), וכך אמנם קרה. עכשיו אני רוצה לשוב ולבטל את הגזירה". והוא נתן לו איגרת טובה להגמון במיינץ, שהגזירה מבוטלת.

שאל הבן שוב: "אבא יקר, כלום אינך יכול להשיא לי עצה, כיצד אזכה בכפרה?". אמר האב: "בן יקר, אל תדאג, אינך אלא אנוס. הן היית עדיין ילד". – "אבל אבא יקר, הרי בינתיים הייתי זמן רב בין הגויים, וגם ידעתי שאני הייתי יהודי ולא גיליתי זאת, באשר הימים הטובים היו טובים מאד בשבילי, כפי שאתה רואה". אמר האב: "בן יקר, אתה יכול בהחלט לחזור בתשובה".

אחדים אומרים, שרבי שמעון הגדול הבחין בזמן משחק השחמט, שיריבו הוא מגזע היהודים.

חזר הבן ואמר לאב: "לך הביתה בשם אלוקי ישראל והבא את האיגרת אח ההגמון שלך, ואל תאמר דבר עלי. אני בקרוב אהיה אצלך במיינץ. אני רוצה להשאיר אחרי זכר, לפני שאני הולך, שיהיה טוב ליהודים".

חזר רבי שמעון אל היהודים, והראה להם את האיגרת אודות ביטול הגזירה, והם שמחו מאד. הוא חזר הביתה, הגיש את האיגרת להגמון. הגזירה בוטלה וכולם שמחו.

ואז הוא סיפר לאשתו כיצד כל זה התרחש, וכיצד הפך בנם לאפיפיור. היא זעקה זעקה גדולה, והוא אמר לה: "אל תצטערי, עוד מעט בננו יבוא ויהיה איתנו".

ובכן, האפיפיור כתב ספר על האמונה, והניח אותו בכורך־מטמורת ופקד, שכל מועמד לכס האפיפיורות יהיה חייב לקרוא ספר זה, ואף לכתוב הרבה על מה שכתוב בו.

זמן לא רב אחר־כך הוא נטל עימו ממון רב ונסע למייניץ, ושם חזר בתשובה. ולא ידעו ברומא להיכן נעלם. על מעשה זה חיבר רבי שמעון הגדול יוצר ליום השני של ראש־השנה, הכולל את המלים "אַל־הִנֵּן נִחַלְתּוּ בְּנַעַם לְהַשְׁפִּיר".** על כן אל תחשבו שאלה דברים בטלים ולא יותר. זה אמנם קרה באמת כפי שכתוב כאן.

אחרים אומרים, שהרבי שמעון הגדול הכיר את בנו בשחמט, שכן הוא עצמו לימד אותו מהלך אחד כאשר הוא היה עדיין קטן, והיה שרוי בין היהודים. הוא ביצע אותו מהלך, ואז הכיר (ר' שמעון) שזה בנו.

שהקב"ה יסלח לעוונותינו הודות לרבי שמעון הגדול ובזכותו. אמן סלה. סליק סליק.

תרגמה: אריאלה קרסני

** הפיוט פותח במלים 'מְלֵךְ אֱמוּן מֵאֲמָרָה', סימן: א"ב שמעון בר יצחק, אלחנן בני יחי חיי עולם אמן. דניאל גולדשמידט (עורך): מחזור לימים נוראים, ראש השנה, הוצאת קורן, ירושלים ה'תש"ל, עמ' 47-50.